

PAPER DETAILS

TITLE: KARIA BÖLGESİ ROMA VE BİZANS DÖNEMLERİ CAM ATÖLYELERİ

AUTHORS: Ömür Dünya ÇAKMAKLI

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/779419>

2012 YILI AKYURT – KALABA TÛMÛLÛSÛ KURTARMA KAZISI

Melih Arslan – Mustafa Metin*

Anahtar Kelimeler: *TÛmÛlÛs • Kremasyon • Osthotek • Aureus • Denarius • Siglos • Patera • Matara*

Öz: Burada sunulan makale, Ankara ili, Akyurt ilçesi, Kalaba Mahallesi'nde yer alan *TÛmÛlÛs* kazısı ve buluntuları hakkındadır. 2012 yılının Kasım ayında, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü'nce burada, bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu *TÛmÛlÛs* Erken Roma Dönemindedir. Mezar odası çok büyük andezit kesme taş bloklarla yapılmıştır. Mezar odası, ön odası ve üstü açık *dromos*'u bulunmuştur. Mezar odasının tespitinden önce *TÛmÛlÛs* toprağının kazılması esnasında, Roma Dönemine ait, iki kireç taşı *osthotek* gömüye ve bir toprak gömüye rastlanmıştır. Basit toprak gömünün ağzına konulmuş gümüş *kharon* sikkesi sayesinde bu gömünün tam tarihi aydınlatılmıştır. Ayrıca, *TÛmÛlÛs* toprağı içinde başka yerden geldiğini düşündüğümüz MÖ 4. yüzyıla ait *Byzantion* şehri darbi bir gümüş sikke ele geçmiştir. Mezar odasının yakın zaman öncesinde kaçakçılarca soyulmuş olduğu anlaşılmıştır. Mezar hediyelerinin çoğunluğunun bu kazı sırasında alıp götürüldüğü, kalanların ise, bu soygun sırasında parçalanmış olduğu tespit edilmiştir. Mezar odası içerisinde, soyuncularca unutulmuş zengin mezar hediyeleri ve altın sikkeler bulunmuştur. Bu buluntular hakkında aşağıda geniş bilgiler verilmiştir.

THE 2012 AKYURT – KALABA TUMULUS SALVAGE EXCAVATION

Keywords: *Tumulus • Cremation • Osthoteca • Aureus • Denarius • Siglos • Patera • Matara.*

Abstract: This article concerns the excavations of and finds from the Tumulus in Ankara, Akyurt, at the Quarter of Kalaba. The Museum of Anatolian Civilizations carried out a salvage excavation here in November 2012. The Tumulus dates to the early Roman period. The burial chamber, made of cut andesite blocks of large size, was discovered with its frontal chamber and open roof dromos. The identification of the burial chamber was preceded by the discovery of two limestone osthoteca burials and one earth burial during the excavation of the soil at the Tumulus. They date to the Roman period. The silver kharon coin found in the basic earth burial helps determine the precise date of this burial. Furthermore, the Tumulus soil yielded a 4th century BC silver coin minted in the city of Byzantion. We think this coin is extraneous to the Tumulus. It appears that smugglers recently pillaged the burial chamber. Most of the burial gifts were removed and the remainders were damaged during the robbery. Some rich burial gifts and gold coins were, nevertheless, found in the burial chamber, unnoticed by the robbers. This article provides in-depth information about these finds.

*Melih Arslan, Arkeolog-Nüsmat, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü. arslanmelih06@hotmail.com

*Mustafa Metin, Arkeolog, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü. mustafametin5@hotmail.com

Kazı sırasındaki özverili çalışmalarından dolayı Arkeolog Sn. Okan Cinemre'ye, Arkeolog Sn. Ali Soyoğlu'na ve katalogumuzdaki eserlerin çizimlerini mükemmel bir şekilde gerçekleştiren Arkeolog Sn. Cem Küncü'ye, mezar odasının çizimlerini yapan Arkeolog Sn. Burak Tütüncü'ye ve fotoğrafların grafik düzenlemelerini gerçekleştiren Arkeolog Sn. Güven Sevcen'ın teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca eserlerin fotoğraflarını itinalı bir şekilde çeken müzemiz fotoğrafçısı Sn. Ahmet R. Erdoğan'a ve eserlerin restorasyonunu yapan müzemiz laboratuvarının konservatörlerine teşekkür etmek isterim.

Anadolu’da *Tümülüs* mezar geleneği, MÖ 1. binden itibaren Frig Uygarlığında ortaya çıkmıştır¹. 2. bin sonunda Boğazlar üzerinde Anadolu’ya gelen ve önceleri Marmara Denizi’nin güneyine yerleşen Frigler MÖ 9. yüzyıldan itibaren Orta Anadolu’da önemli bir krallık kurarlar. Ankara-Polatlı Yassıhöyük Köyündeki Gordion antik kentini başkent olarak kuran Frigler, soyluları için ahşap mezar odalı *Tümülüs*’ler yapmışlardır. Frig başkenti Gordion civarında 100 e yakın², Yozgat-Sorgun, Şahmuratlı Köyündeki Kerkenes³ (antik *Pteria*)’te 70, Ankara merkezinde ise, 20 adet Frig Tümülüsü’nün varlığı bilinmektedir⁴. Frigler’de ahşap mezar odalı olan *Tümülüs* geleneği, Hellenistik dönemden itibaren taş mezar odalı olarak devam etmiştir. Ankara civarında bu döneme ait, 2 adet *Tümülüs* kazılmıştır. Bunlar Gordion’da “O” Tümülüsü⁵ ve Kazan İlçesi, Karalar Köyündeki, Galatya Kralı Deiotaros Tümülüsü’dür⁶. Gordion O Tümülüsü ve Karalardaki Galatya Kralı Deiotaros’un *Tümülüsü*’ü kaçakçılarca soyulmuş olup, akabinde temizlik ve kurtarma kazıları ile bunların Hellenistik döneme tarihlendikleri anlaşılmıştır. Roma döneminde de devam eden bu taş odalı *Tümülüs* geleneği, asıl oda, ön oda ve *dromos* olarak devam etmiştir. Roma döneminde ise, *Tümülüs* geleneği tüm Anadolu’da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. MS 4. yüzyılda Hristiyanlığın yaygınlaşması üzerine bu gelenek sona erdirilmiştir.

¹ Young 1981, 1-218.

² Kohler 1995, 1-161.

³ Summers 2007, 115-126.

⁴ Makridi 1926, 38-45; Özgüç – Akok 1947, 584-593; Tuna 2007, 99-114.

⁵ Young 1956, 252.

⁶ Anık 1934, 102-167.

Ankara ve çevresinde, günümüze kadar, Roma döneminden birçok *Tümülüs* kazılmıştır. Bunların başlıcaları: Çubuk, Akkuzulu Tümülüsü⁷; Akyurt, Kızıleşik Tümülüsü⁸; Ankara Merkez, Balgat Tümülüsü⁹; Kırıkkale, Delice, Kurtsivrisi Tümülüsü¹⁰; Kırıkkale, Balıseyh, Küçük Seydin Tepe Tümülüsü¹¹ ve Büyük Seydin Tepe Tümülüsü¹²; Kırıkkale, Kalecik, Uyrca Tümülüsü¹³; Beypazarı, Acısu Tümülüsü¹⁴; Nallıhan, Bağdere Köyü, Yalacık Tümülüsü¹⁵; Polatlı, Yeniköşeler Köyü, Belkavak Tümülüsü¹⁶ antik dönemler içinde, ve bazıları günümüzde olmak üzere kaçak kazılar sonucunda tahrip edilmişlerdir. Yukarıda adı geçen tüm bu *Tümülüs*’lerde, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğüne farklı tarihlerde kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir.

Bu makalenin konusu olan *Tümülüs*, Akyurt İlçesi, Kalaba Mahallesinde bulunmaktadır (Res. 1-2). 2012 yılında, bu *Tümülüs*’ün yığmasında yeni kaçak kazı çukurları ve tüneller açıldığı tespit edilmiştir. Bu durum neticesinde, Akyurt Belediye Başkanlığınca¹⁷ burada bir kazı

⁷ Anlağan 1968, 1-4.

⁸ Mermerci 1988, 23-32.

⁹ Demirdelen 2000, 35-38.

¹⁰ Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 2008 tarihli kazı raporu.

¹¹ Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 1998 tarihli kazı raporu.

¹² Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 2011 tarihli kazı raporu.

¹³ Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 2007 tarihli kazı raporu.

¹⁴ Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 2007 tarihli kazı raporu.

¹⁵ Mermerci – Yağcı, 1990, 163-176.

¹⁶ Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü’nün yayımlanmamış 2012 tarihli kazı raporu.

¹⁷ Kalaba Tümülüsü’nün kazılması ve bilim dünyasına kazandırılması için maddi ve manevi yardımlarını bizden esirgemeyen Akyurt Belediye Başkanı Sn. Gültekin AYANTAŞ’a ve çalışmalar esnasında daima yanımızda bulunan Park ve Bahçeler

yapılması ve tüm masraflarının belediye tarafından karşılanmasını içeren bir yazının müdürlüğümüze ulaşması neticesinde, kaçak kazılara maruz kalan *Tümülüs* tarafımızca incelendi. Acil bir kurtarma kazısı yapılmasına karar verildi ve Bakanlığı-mızdan bir kurtarma kazısı izni çıkarıldı.

Özel mülkiyetteki *Tümülüs*, tapunun 295 numaralı parselinde, yaklaşık, 50 m. çapında ve 7.70 m. yüksekliktedir. Kalaba Mahallesi, yüksek bir tepe üzerinde konumlanmış olan bu arazi ekip, biçilen bir tarla olarak kullanılmaktaydı (Res. 2).

Akyurt Belediye Başkanlığı'nın maddi ve manevi destekleriyle, *Tümülüs*'teki kazı çalışmaları, 2 - 27 Kasım 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarına, *Tümülüs*'ün güney-güneydoğu eteğinde, 10 m. genişliğinde ve tepeye doğru 23 m. uzunluğunda bir açma ile başlanılmıştır. Açma büyüklüğü dikkate alınarak çalışmalar iki ayrı yönde yürütülmüştür. Bir ekip etek kısmında, ikinci ekip ise, *Tümülüs*'ün tepe kısmında kazıya başlamıştır. *Tümülüs*'ün eteğinde başlayan kazı çalışmasının ilk günlerinde, hemen etek kısmında, 180x90x25 cm. ölçülere sahip, kenarları 2 sıra tuğla ile çevrelenmiş yanık bir alan (*kremasyon* alanı) tespit edilmiştir (Çiz. 1). *Kremasyon* alanı, açmanın güney sınırına denk gelmesi nedeniyle kazı çalışmaları açma sınırının güneyine doğru 2 m. daha genişletilmiş ve *kremasyon* alanı tamamen açığa çıkarılmıştır (Res. 5).

Kremasyon alanının bulunuşundan sonra, etekten merkeze doğru kazıya devam edildiğinde, kalkerden yapılmış dikdörtgen formlu 74.5 cm. yüksekliğinde bir *osthoteke* gömüye rastlanmıştır (Res. 6).

Osthoteke kapağı kaldırıldığında toprakla beraber yanmış iskelet kalıntılarına rastlanmıştır. Derinliği fazla olmayan *osthoteke*'in içinde herhangi bir eser ele geçirilememiştir (Res. 7). Daha önce *Tümülüs*'ün eteğinde tespit edilen *kremasyon* alanının da bu *osthoteke* için kullanılmış olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Osthoteke'in 105 cm. kuzey-batısındaki kesitte, Roma dönemine ait yeşilimsi mavi renkte saydam renkte cam bir *matara* ele geçirilmiştir (Res. 8; Kat. No. 5). Kesitte *matara* ile birlikte kemiklerinde görünmesiyle, bu alanda bir gömünün olduğu düşüncesiyle, kazı çalışması üstten aşağıya doğru olacak şekilde değiştirilmiştir. Kazıya başlanılan etek kısmından yaklaşık, 5.20 m. ileride ve 1. *Osthoteke*'in taban seviyesinden 3.40 m. yükseklikte, 5x5m. ölçülerinde yeni bir açma açıldığında, kulpsuz cam bir *matara*'nın bulunmasıyla, seviye üstten kazılmaya başlanılmıştır.

Tümülüs'ün kesitinde bir gömü olduğu düşüncesiyle açılan bu yeni açma güney kısımdadır. 1. *Osthoteke*'in 190 cm. kuzey-batısında, cam *matara*'nın bulunduğu seviyeye inildiğinde, *dorsal* şekilde yatırılmış bir iskelet ile karşılaşmıştır (Res. 9). *Tümülüs* mezar odasını bulmak için açılan alanın içinde tesadüfen ele geçen cam *matara*'nın, basit toprak mezara gömülmüş bireyin sol omuz başına yerleştirilmiş olduğu görülmüştür. İskeletin kafatası ve üst çene kemiği parçalanmış, diğer kısımları ise, tama yakın olarak ele geçmiştir. İskeletin alt çene kemiği içinde, iskeletin ağzına konulmuş bir *Kharon* sikkesi ele geçmiştir (Res. 10). İlk bulunduğu bronz görünümlü bu sikke, laboratuvarımızda temizlendikten sonra, Roma İmparatoru Caracalla'nın bir gümüş *denarius* sikkesi olduğu tespit edilmiştir.

Müdürü Sn. Ömer ÜNAL'a gönülden teşekkürü bir borç biliriz.

(Kat. No. 13). MS 212 yılı Roma basımlı bu *keharon* sikkesi sayesinde, *Tümülüs* toprağına sonradan yapılmış bu gömünün tam tarihi belirlenebilmiştir. Basit toprak gömülü mezarın bulunduğu açmada derinleşme çalışmalarının devamında, açmanın güneybatısında, 41x48 cm. ölçülerinde ikinci bir *ostboteke* daha ele geçirilmiştir (Res. 11). İkinci *ostboteke*'in kapağı açıldığında, içinde yanmış iskelet kalıntılarına rastlanılmıştır. İçinin tamamen boşaltılması sonucunda hiçbir mezar hediyesi bulunmamıştır. *Ostboteke*'in derin olmayan haznesi, 32x22x15 cm ebadındadır (Res. 12). Bu *ostboteke*'in 90 cm. güneyinde, yakma işleminin gerçekleştirildiği ikinci bir *kremaşyon* alanı tespit edilmiştir (Res. 13). Her iki *ostboteke*'in de *kremaşyon* alanları, *ostboteke*ler'in güneyinde yer almaktadır.

Tümülüs'ün toprak dolgusunun tepe kısmında gerçekleşen çalışmalarda, merkeze doğru inilmiştir. Bu çalışmalar sırasında dolgu toprağı içerisinde açmanın kuzeybatı köşesinde bir adet *Byzantion* darplı gümüş sikke ele geçirilmiştir. Pers ağırlık sisteminde *siglos* olarak tanımlanan bu sikke, MÖ 340–320 yıllarına tarihlenmektedir. (Kat No. 10). Erken tarihli bu sikkenin, *Tümülüs*'ü oluşturmak için taşınan toprak ile birlikte geldiği tahmin edilmektedir. Bu da yakın çevrede Klasik ve Hellenistik Dönem bir yerleşimin varlığına işaret etmektedir.

Tümülüs'ün merkezine doğru derinleşme çalışmaları devam ederken düzensiz taşlardan oluşan bir taş sırasına rastlanmıştır. Taş sırasını takip ederek kazıya devam edilmiştir. Çalışmaların devamında büyük boyutlu düzeltilmiş taşlara rastlanmış ve taş sırasının mezarın koridor duvarını (*dromos*) oluşturan taşlardan olduğu anlaşılmıştır (Res. 14). *Tümülüs*'ün

asıl mezar odasına ulaşmak için merkeze doğru kazılar devam ettirilmiştir. Basit moloz taşlardan oluşturulmuş *dromos* duvarının içindeki toprak alındıktan sonra, yarım açık taş bir kapak ortaya çıkarılmıştır (Res. 15). Kapak taşının etrafı temizlendikten sonra, bu kapak taşının mezar odasının ön odasına ait olduğunu anlaşılmıştır. Aynı esnada kazı çalışmalarına hem mezar odasının üstünden hem de *dromos*'un bulunduğu alandan devam edilerek mezarın ön oda ve asıl odasına ulaşılmıştır (Res. 16). Mezarın ön odası kaçakçılar tarafından daha önceden açılmış bu nedenle ön odanın içi aradan geçen zaman boyunca tamamen toprak ile dolmuştur.

Mezar odasını açığa çıkarabilmek amacıyla kazıya devam edilmiş ve mezarın kuzey sınırına ulaşıldığında, mezarın üst örtüsüne ait kilit taşının kuzey uç kısmının yaklaşık olarak 40x70cm. ölçülerinde kırıldığı görülmüştür (Res. 17). Günümüz mezar soyguncuları tarafından açılmış olan bu delikten mezar odasına girildiği ve mezarın soyulmuş olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan mezarın içine baktığımızda asıl odanın da toprakla dolduğu ve ön oda ile asıl oda arasındaki kapının açık olduğu görülmüştür (Res. 18).

Mezar mimari olarak kolosal boyutlardaki taşların hem ana odada hem ön odada bindirme tekniğinde kullanılması ile yapılmıştır. Üstü açık *dromos* duvarı ise, kuru duvar tekniğiyle moloz taşlardan örülmüştür. Kullanılan kolosal blokların iç yüzeyleri ince bir işçilik ile işlenmiş (Res. 19-20; Çiz. 1), dış yüzeyler ise kaba bırakılmıştır.

Nekropol kazılarında, antik ve günümüzde soyulan mezarlar ile çoğu kez karşılaşmaktayız. Örneğin, müzemizce son

dört yıldır sürdürülen Nallıhan-Çayırhan, Juliopolis *Nekropol* kazılarında birçok mezarın, antik dönem ve günümüzde soyulmuş olduğunu tespit etmiş olmamıza rağmen, bu mezarları temizliği ve içindeki toprakların elenmesi esnasında soyguncular tarafından unutulmuş önemli ve değerli eserler bulunmaktadır. İşte bu tecrübeler sayesinde, Akyurt-Kalaba Roma Tümlüsü, antik dönem ve günümüzde iki kez soyulmuş olmasına karşın, mezar odası ve ön oda içinde birçok değerli eser ele geçirilmiştir.

Kaçak kazılar sonucunda mezarın içine dolan toprakların temizlenerek mezarın tamamen ortaya çıkarılması amacıyla hem mezarın üstünde kaçakçılar tarafından açılan bölümden asıl odaya, mezarın *dromos*'undan ön odasına girilerek topraklar elenmek üzere mezar dışına alınmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmalar sırasında asıl mezar odasının tabanınının kaçak kazıcılarca tahrip edildiği görülmüştür. Ön odada gerçekleştirilen hassas çalışmalar sonucunda iki adet taşı düşmüş altın yüzük (Kat. No. 1-2), asıl odadan İmparator Claudius (MS 41-54)'a ait bir adet altın sikke (Kat. No. 11), bir adet bronz büst şeklinde erkek figürü betimli ağırlık (Kat. No. 4), bunun yanı sıra kırık cam, bronz ve seramik parçaları da bulunmuştur. Ele geçirilen cam parçaları Müzemiz laboratuvarında restore edildikten sonra, sapı hayvan başı şeklinde bir *Patera* (Kat. No. 6) ve iki adet *Skyphos*¹⁸ (Kat. No. 7-8) ayağa kaldırılmıştır.

Mezar odasından çıkan toprakların dışarı çıkarılıp elenmesi sonucunda da, İmparator Traianus'a (MS 98-117) ait ikinci bir altın sikke (Kat. No.12), cam

ağırsak veya düğme boncuk¹⁹ (Kat. No. 9), cüruf halinde demir yüzük parçası ele geçirilmiştir. Bu demir yüzüğün yine laboratuvarımızda temizlenmesi sonucunda görüldü ki, yüzüğün kırmızımsı kahverengi *Jasper* bir taşı ve üzerinde de oyma (*intaglio*) olarak, sola yürüyen aslan ve üzerinde yıldız motifi işlenmiş olduğu tespit edilmiştir (Kat. No. 3).

Soyulmuş mezardan çok sayıda ve parçalanmış bronz objeler, yine çok sayıda kırık ve parçalar halinde kemik objeler ile bu kemiklere kaplanmış olduğunu düşündüğümüz altın varak parçaları ele geçmiştir (Res. 24). Bunun yanı sıra Ahşap bir mobilyanın demir çivi ve pimleri ele geçmiştir (Res. 25a-b). Bronz parçalar içinde, silindirik bir kutunun (hokkanın) tabanı (Res. 26a-b), ahşap silindirik bir kutunun askılı kasnak çemberi ve yılan-kavi örgülü zincir parçaları (Res. 27a-b) ile bronz askı çengeli (Res. 27c), ahşap bir çekmecenin menteşe ve pimleri olduğunu düşündüğümüz parçalar bulunmaktadır (Res. 27d). Kemik parçalar içinde, bir *kirmen*'e ait olduğunu var saydığımız tekerlek kısmı (Res. 23b) ve ortasında kirmen çubuğunun kırılmış parçası ele geçmiştir. Ayrıca kemik bir iğne başı veya bu kirmenin tutamağı olabilecek kırık bir nesne (Res. 23c) ile birlikte tanımlanamayan çok sayıda silindirik, yuvarlak şekilli ortası delik kemik parçaları ele geçmiştir (Res. 23a, 23d).

Mezar içerisinde ve dışarısında ele geçen iskeletler, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antropoloğu Asuman ALPAGUT tarafından incelenmiştir. "İskelet kalıntıları üzerinde yapılan antropolojik değerlendirme sonucunda, 1. *osthoteke*'ten ele geçirilen kemikler 950

¹⁸ Whitehouse 1997, 92-94, No. 133

¹⁹ Canav 1985, 12-14; Jackson – Tal 2013, 53-65

°C'nin üzerinde yüksek ısı bir ateşte ölümünden kısa bir süre sonra etliken yakılan erişkin bir kadına, 2. *osthoteke*'ten ele geçirilen diş ve kemikler 950 °C'nin üzerinde yüksek ısı bir ateşte ölümünden kısa bir süre sonra etliken yakılan 8-12 yaşlarında bir çocuğa, Mezar 1'den çıkarılan kemikler *dorsal* düzende yatırılmış 45-55 yaşlarında bir kadına, Tümülüs odasından çıkarılan yanmamış kemikler ve dişler 1 veya 2 yaşlarında bir bebeğe; yanmamış dişler, 20-25 yaşlarında genç erişkin bir bireye ile 30-35 yaşlarında erişkin bir bireye aittir. *Tümülüs* odasından ele geçen yanmış kemikler ise 950 °C'nin üzerinde yüksek ısı bir ateşte ölümünden kısa bir süre sonra etliken yakılan iki bireyin olduğunu göstermektedir. Söz konusu bu bireylerin ölüm yaşı belirlenememekle birlikte kemiklerin narinliği en azından bir bireyin bir kadına ait olduğunu göstermektedir. Akyurt Kalaba Tümülüsü dolgu toprağından ele geçen *osthoteke*lerden iki birey, basit toprak mezarda bir ve *Tümülüs* mezar odasında beş olmak üzere toplam sekiz bireyin iskeleti tespit edilmiştir.

Kalaba Tümülüsü'nün toprak dolgusunda iki *osthoteke*, bir *dorsal* gömü ile *Tümülüs*'ün mezar odasında beş bireyin gömülmüş olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle *Tümülüs*'lerde sadece mezar odası değil, mezarın etek bölümlerinde de farklı tipte gömüler olabileceği görülmüştür.

Sonuç olarak, 2012 Yılı Kalaba Tümülüsü Kazısı bizlere, Roma Dönemi Ankara'sının ölü gömme adetleri ve *Tümülüs* mimarisi hakkında değerli bilgiler sunmuştur. *Tümülüs* mezar odasında ve *Tümülüs* dolgusundaki toprak mezarda ele geçen eserler değerlendirildiğinde; Mezar odasında, Roma İmparatorları Claudius

(MS 41-54) ve Traianus'a (MS 98-117) ait altın sikkeler sayesinde Tümülüs'ün, MS 1. yüzyılın ortasına ve Tümülüs dolgusundaki mezarda iskeletin ağzına konan Caracalla'ya (MS 198-217) ait gümüş sikke sayesinde de *dorsal* gömünün 3. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tümülüs dolgusunun yarması sırasında bulunan iki *osthoteke* içindeki *kremasyon* gömülerinin de MS 2. yüzyıl ile MS 3. yüzyılda yapıldığını tahmin edebiliriz. Biz *dorsal* gömü ve iki *osthoteke* içine *kremasyon* şeklindeki gömünün, *Tümülüs*'teki mezar odasındaki beş zengin birey ile bir yakınlığının olduğunu, ileri tarihte yapılan bu gömülerin *Tümülüs*'ün soylu kişileriyle akrabalıkları olduğunu düşünmek istiyoruz.

Ayrıca *Tümülüs* toprağında ele geçen MÖ 4. yüzyıla ait, *Thrakia* - *Byzantion* sikkesiyle de, dolgu toprağının, MÖ 4. yüzyıla ait yakındaki bir yerleşim alanından *Tümülüs*'e taşındığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak 2012 yılında kazısını gerçekleştirmiş olduğumuz Kalaba Tümülüsü kazı sonunda *layer* ve *jeotekstil* malzeme ile üstü örtüldükten sonra tekrar toprakla kapatılmıştır. Buradaki amaç, meskun mahal dışında olan *Tümülüs* mimarisinin kaçakçılar tarafından tekrar tahrip edilmesini önlemektir. 2013 yılı için *tümülüs*'ün toprağı içerisinde başka mezarların olup olmadığının tekrar araştırılması amacıyla bakanlığımızdan kurtarma kazısı izni istenmiş ve bu doğrultuda ruhsat alınmıştır. 2013 yılı kazıları neticesinden sonra da Akyurt Belediye Başkanlığı'nın maddi imkanlarıyla *Tümülüs* alanının kamulaştırılması planlanmaktadır. Bununla birlikte Anıtsal Tümülüs alanı ve çevresinde koruma önlemleri alınarak

buranın bir açık hava müzesi şeklinde ziyarete açılması düşünülmektedir. Ayrıca, Kalaba Tümüls'ünden çıkan eserlerin, müzemizin yeni açılan alt salonundaki Ankara bölümünde, 2013 yılı itibariyle sergilenmesi de planlanmaktadır.

Çizim ve Resimler Listesi:

Çizim 1. Tümülüs'te bulunan mezar odası, osthotekler ve kremasyon alanları.

Resim 1. Tümülüs'ün Akyurt içinden uzak-tan bir görünüşü.

Resim 2. Yüksek bir sırt üzerinde yer alan Tümülüs'ün yakından görünümü.

Resim 3. Tümülüs üzerinde daha önceden kazıldığı anlaşılan kaçak kazı çukurlarından bir görünüm.

Resim 4. Tümülüs üzerinde daha önceden kazıldığı anlaşılan kaçak kazı çukurlarına rastlanmıştır.

Resim 5. Tümülüs'ün güneydoğu eteğinde yer alan kenarları tuğla ile örülü kremasyon alanından bir görünüm.

Resim 6. Kireçtaşından yapılmış dikdörtgen formlu bir osthoteğin görünümü.

Resim 7. Kireçtaşından yapılmış dikdörtgen formlu bir osthoteğin içindeki yanmış iskelet kalıntısı.

Resim 8. Tümülüs toprağının kazısı sırasında tesadüfen ele geçen cam mataranın insutu durumu.

Resim 9. Cam mataranın yanında yine tesadüfi bir şekilde bulunan basit toprak gömüye ait iskeletin konumu.

Resim 10. Dorsal olarak gömülmüş toprak mezardaki iskeletin çenesinde ele geçen Kharon sikkesinin bir görünümü.

Resim 11. Açmanın güneybatısında ele geçen ikinci osthoteğin görünümü.

Resim 12. Kapağı açılan ikinci osthoteğin içine sızmış toprak yığınları ve yanmış kemik parçalarından bir görünüm.

Resim 13. Osthoteğin II'nin güneyinde tespit edilen ikinci bir kremasyon alanının görünümü.

Resim 14. Tümülüs Mezar odasının dromos'una ait yan duvar taşların açığa çıkarılış anı.

Resim 15. Dromos yönünden açılmış bir şekilde ele geçen ön oda kapı taşından bir görünüm.

Resim 16. Tümülüs mezar binasının üstten genel bir görünümü.

Resim 17. Günümüz kaçakçıları tarafında asıl mezar odasına girmek için kırdıkları kilittaşının içeriden bir görünümü.

Resim 18. Asıl mezar odasının kaçakçılarca tahrip edilmiş kapı taşının içeriden bir görünümü.

Resim 19. Mezarın ön odasının içinden dromos'un görünümü

Resim 20. Mezarın asıl odasının içi ve kaçakçıların tahrip ettiği tabandan bir görünüm

Resim 21. Taşı düşmüş altın yüzüğün bulunuş hali.

Resim 22. Cam Skyphos'un kulp ve kırık parçalarının insutu bir görünümü.

Resim 23a. Kemik aparatlardan toplu bir görünüm.

Resim 23b-c. Kemik kirmen tekeri ve saç iğnesi topuzu.

Resim 23d-e. Tanı konulamayan iki kemik aparatın parçası.

Resim 24. Mezar odası içinde kemiklerle beraber parçalanmış ve bükülmüş bir şekilde ele geçen altın ve varaklardan bir görünüm.

Resim 25a-b. Mezar odasında ele geçen demir çivi ve mızrak örnekleri.

Resim 26a-b. Mezar odası içerisinde bulunan bronz bir kabın tabanı ve ağız kısmının üstten ve alttan görünümü.

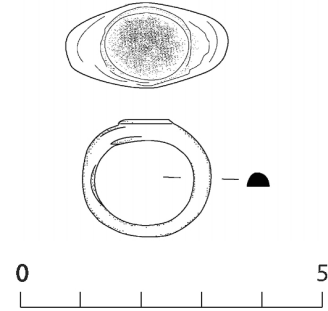
Resim 27a. Ahşap bir kutuya ait askılı bronz kasnak çemberi.

Resim 27b. Muhtemelen ahşap bir kutuyu taşıyan yılankavi örgülü bronz askı zinciri.

Resim 27c. Ahşap bir kutunun zincirlerinin takıldığı bronz askı çengeli.

Resim 27d. Ahşap bir kutunun bronz pimi.

KATALOG

1. Taşı Kayıp, Halkası Boş Altın Yüzük

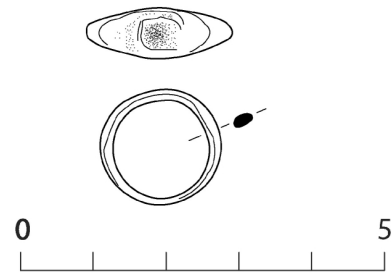
Ölçüler : Yüzük çemberinin çapı, 22.9 mm.

Env. No : 1.1.13

Dönem : Roma, MS 1. yüzyıl

Tanım : Taşı düşmüş olan altın yüzüğün halkasının içi boş olup, tip olarak MS 1. yüzyıl da görülen yüzüklerinin benzeridir. Söz konusu tarih mezar içerisinde ele geçirilmiş olan imparator Claudius'un (41-54) Altın aureus sikkesiyle de kanıtlanmaktadır.

Referans : Benzer yüzük için bkz. Koch coll., 173 ve 222; Konuk-Arslan 2000, no.190

2. Taşı Düşmüş, Altın Çocuk Yüzüğü

Ölçüler : Yük: 13mm.; Çap (Gen): 14mm.

Env. No : 1.2.13

Dönem : Roma, MS 1. veya 2. Yüzyıl

Tanım : Halkası eğilmiş olan altın tel yüzüktür. Tek parça halinde yapılmış olan yüzük, altının dövülerek işlenmesi yoluyla şekillendirilmiştir. Yüzüğün kaş kısmında taş için kare bir çukurluk oyulmuş olup, yüzük taşı yapılan çalışmalar sırasında bulunamamıştır.

Referans : Bkz., Konuk-Arslan 2000, no.188-189 (benzer)

3. Kırmızımsı-Kahverengi Jasper Taşlı Demir Yüzük, Sekizgen

Ölçüler : Yüzük çemberinin çapı, 22.9 mm.

Env. No : 1.3.13

Dönem : Roma, MS 1. veya 2. yüzyıl

Tanım : Halkası demir olan yüzüğün sekizgen formlu taşı üzerine sağa doğru yürüyen aslan ve yıldız motifi işlenmiştir. Demir halkanın bir kısmı kırık olarak ele geçirilmiştir. Üzerinde aslan ve yıldız olan yüzük taşları genellikle antik dönem Ankara'sında Men kültü ile ilişkilendirilmektedir. Men kültünün simgesi olarak kullanılan aslan ve yıldız betimli yüzük taşları üzerinde Ankara çevresinden ele geçirilen örneklerde sıklıkla görülmektedir. Müzeminin Klasik Bölüm Teşhirinde yürüyen aslan ve ay-yıldız betimli iki yüzük taşı 45a ve 45b numara ile sergilenmektedir. Ayrıca, Erimtan Koleksiyonunda 9 örnek bulunmaktadır.

Referans : Aslan ve ay-yıldızlı yüzük taşları için bkz. Konuk-Arslan 2000, no.105-113.

4. Büst Betimli Bronz Kantar Ağırlığı

Ölçüler : Yük: 5 cm.; Gen: 3.9 cm.; Kalınlık: 1.4 cm.

Env. No : 1.4.13

Dönem : Roma, MS 1. veya 2. yüzyıl

Tanım : Muhtemelen bronz bir kantar ağırlığına aittir. Erkek büstü şeklindeki yapılmış olan bu ağırlığın arka yüzünde yapışması için kullanılmış olan kurşun kalıntıları mevcuttur. Başında aslan postu bir şapka yer almaktadır. Göğsü üzerinde, omuzdan dolanmış aslan postu bir elbise giymiş olan bu kişi Herakles tiplerine çok benzemektedir. Saçlar, yüzün uzuvları ve elbise şeklindeki post detayları kazınarak işlenmiştir. Geniş olarak verilen göz yapısında göz bebeği çukur olarak işlenmiştir. Göz çukurluğuna bir taş veya cam monte edilmiş olmalıdır.

Referans : Bronz kantar ağırlığı için bkz. Atasoy-Meriçboyu 1983

5. Cam Matara

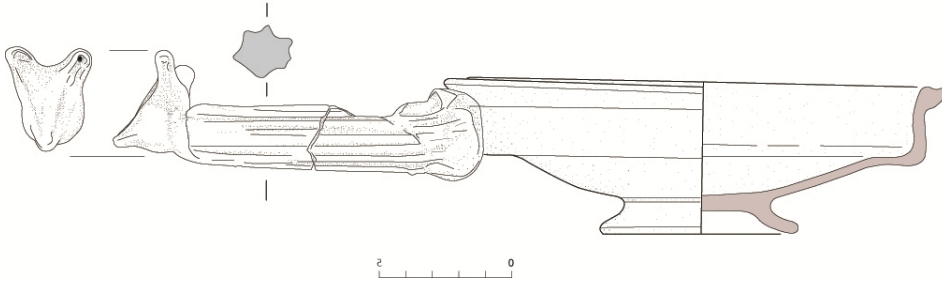
Ölçüler : Yük: 29.5 cm.; Göv. Gen: 22 cm.; Ağız Çapı: 4.2 cm.

Env. No : 1.5.13

Dönem : Roma, MS 2. veya 3. yüzyıl

Tanım : Mavimsi-yeşil bir renge sahiptir. Serbest üfleme tekniği ile şekillendirilmiştir. Üzerinde Noble izi mevcuttur. Yuvarlak dikey ince bir ağız kenarına sahiptir. Silindirik boynun gövdeye birleştiği kısımda aletle bir boğum yapılmıştır. Yassı küresel gövdenin yüzeyinde, hilal şeklinde bir oygu çentik bulunmaktadır. Gövde doğrudan yere oturmakta olup, dip konkavlıdır. Matara kırık ele geçirilmiş olup, laboratuarda bütünlenme işlemi gerçekleştirilmiştir. Mezar buluntusu olan bu eserin, ağız bölümünde bir kharon sikkesi ele geçirilmiştir. Ele geçirilen sikke Caracalla'ya ait bir gümüş denarius'tur. Bu nedenle Matara MS 217 yılından sonrası bir tarihe ait olamaz. Ele geçirilen sikke doğrultusunda söz konusu eser, MS. 2. yüzyılın son çeyreği ile 3. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir.

Referans : Benzer örnekler için bkz. Harden, 1987, s. 125.
Münzen und Medaillen, 1986, 14, 40.

6. Cam Patera

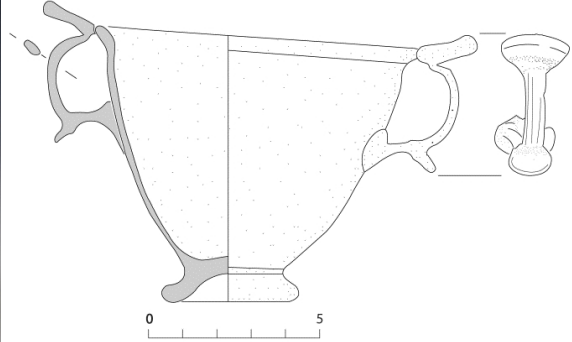
Ölçüler : Yük: 6.1 cm.; Ağız Çapı: 18.7 cm.; Sap uzun: 11.6 cm.

Env. No : 1.6.13

Dönem : Roma, MS 1. yüzyıl

Tanım : Uçuk mavi-yeşil renge sahip bir cam kaptır. Kalıba döküm tekniğiyle yapılmıştır. Patera kalın bantlı bir dudak kenarına sahiptir. Patera da ağız dışı ve içe çekiktir. Dudağın kalın üst kenarını bir yiv ve iki set dolanmaktadır. Ağız kenarından, yuvarlak patera gövdesine bir boğumla geçilmekte ve gövde bir omuz yaparak tedrici olarak kaideye doğru daralmaktadır. Halka bir kaide ile yere oturan kabın, silindirik sap kısmı 7 adet yiv-set ile bezlenmiş ve sapın ucu bir hayvan başı (köpek) ile sonlandırılmıştır.

Referans :

7. Cam Bardak (Skyphos)

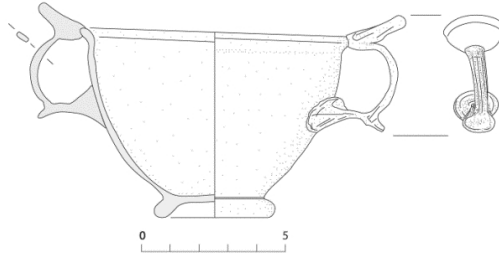
Ölçüler : Yük: 7.5 cm.; Ağız Çapı: 9.5 cm.; Kaide Çapı: 3.9 cm.

Env. No : 1.7.13

Dönem : Roma, MS 1. yüzyıl

Tanım : Uçuk mavi-yeşil renge sahip skyphos formunda cam kaptır. Serbest üfleme tekniği ile yapılmıştır. Bardağın geniş ve yuvarlak ağız kenarı dışa çekik olarak şekillendirilmiş olup, gövde derin ve kaideye doğru daralmaktadır. Ağız kenarının gövdeyle birleştiği yerde aletle dar bir boyun oluşturulmuştur. Karşılıklı yatay şekilde verilen çubuk kulplar, ağız kenarından gövdeye birleşmektedir. Kulpların üst kısmında başparmak çıkıntısı bulunmaktadır. Çok yüksek olmayan halka bir kaide ile yere oturmaktadır. Kaide dibi konkavdır.

Referans : Whitehouse 1997, s. 92 no. 133 (benzer)

8. Cam Bardak (Skyphos)

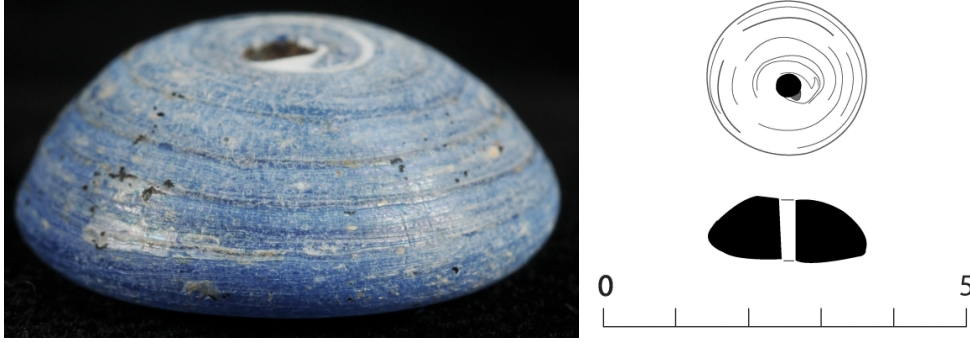
Ölçüler : Yük: 6.5 cm.; Ağız Çapı: 9.1 cm.; Kaide Çapı: 4.1 cm.

Env. No : 1.8.13

Dönem : Roma, MS 1. yüzyıl

Tanım : Uçuk mavi-yeşil renge sahip skyphos formunda bir kaptır. Serbest üfleme tekniği ile yapılmıştır. Bardağın geniş ve yuvarlak ağız kenarı dışa çekik olup, gövde derin ve yuvarlaklıktır. Ağız kenarının gövdeyle birleştiği yerde aletle dar bir boyun oluşturulmuştur. Karşılıklı iki yatay çubuk kulp, ağız kenarından gövdeye birleşmektedir. Kulpların üst kısmında başparmak çıkıntısı bulunmaktadır. Çok yüksek olmayan halka kaide konkav diplidir.

Referans : Whitehouse 1997, s. 92 no. 133 (benzer).

9. Cam Ağırşak (Düğme?)

Ölçüler : Çapı: 2 cm.; Yük.: 0.8 cm.

Env. No : 1.9.13

Dönem : Roma, MS 1. yüzyıl

Tanım : Mavimsi renk hamurlu, yarım daire formlu, silindirik delikli bir ağırşak'tır. Yüzeyi belli belirsiz spiral bezemelidir.

Referans : Canav 1985, s. 35, no. 12-14; Jackson 2013, s. 53-65. Boncuk için 59-60, fig.4

SİKKELERİN KATALOĞU

10. AR Siglos; Thrakia – Byzantion darbı (MÖ 340-320)

Ö.Y. Solda sağ ön ayağını kaldırır vaziyette bir inek betimlenmiştir. İnek betiminin ayakları altında yunus balığı görülmektedir. Üst boşlukta ise şehrin adının ilk iki harfi görülmektedir.

A.Y. Çarkıfelek biçimli dörtlü çukurluk

Env. No. 13-4/1-13

Ölç/Ağr/ 20 mm.; 4.81 gr.

Ref. SNG Cop. no. 475-77; SNG BM no. 21-35; Arslan 1999, no. 829

- 11. Altın Aureus; Claudius (MS 41-54), 46-47 yılları Roma darbı.**
Ö.Y. TI. CLAVD. CAESAR AVG. P.M. TR. VI. IMP. XI. Claudius'un defne taçlı başı görülmektedir.
A.Y. PACI AVGVSTAE.
 Pax-Nemesis kanatlı, sağa yürür vaziyette verilmiş olup, sağ eliyle omzundan elbisesinin kıvrımını tutmaktadır Sol elinde tuttuğu kanatlı caduceus ile önünde ayağa dikilmiş olan bir yılanı işaret etmektedir.
Env. No. 13-4/2-13
Ölç/Ağr/Yön 19 mm; 7.61 gr; 9h.
Ref. Cohen no. 57; BMCRE no. 39; RIC no. 38

- 12. Altın Aureus; Traianus (MS 98-117), 114-117 yılları Roma darbı.**
Ö.Y. IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AVG. GERM. Traianus'un defne taçlı başı sağa.
A.Y. P.M.TR.P.COS. IIII.P.P.
 Herkül yuvarlak bir kaide üzerinde ayakta cepheden; sağ elinde sopasını ve sol elinde boynundan bağlanmış koluna sarılı aslan postunu tutar biçimde betimlenmiştir.
Env. No. 13-4/3-13
Ölç/Ağr/Yön 20 mm; 7.17 gr; 7h.
Ref. BMCRE, no. 138c; RIC, no. 49

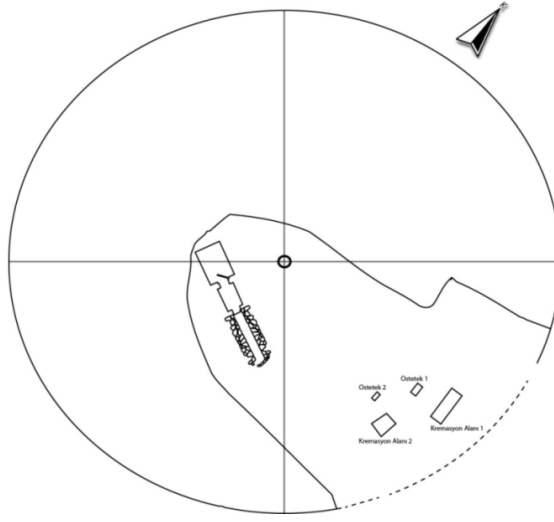

- 13.** **AR Denarius; Caracalla (MS 198-217), 212 yılı Roma darbı.**
Ö.Y. [ANT]ON[IN]VS PIVS AV[G] BRIT
Caracalla'nın defne taçlı ve sakallı başı yer almaktadır.
A.Y. P.M.TR.P.XV.COS.III.P.P.
Salus sağ elinde tuttuğu patera ile ayakları önündeki silindirik alevli sunağa dolanmış yılanı besliyor ve sol kolunda bereket boynuzu tutuyor.
Env. No. 13-4/4-13
Ölç/Ağır/Yön 19 mm; 1.46 gr; 12h.
Ref. BMCRE, no. 45 [Pl. 68.13].

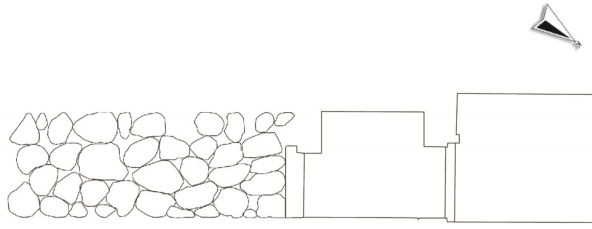
FAYDALI KAYNAKÇA (BIBLIOGRAPHY)

- Anlağan 1968 Ç. Anlağan, “Akkuzulu Tümülüs Kazısı”, *Anadolu / Anatolia* 12, 1968, 1-4.
- Arık 1934 R. O. Arık, “Karalar Hafriyatı”, *TTAED* 2, 1934, 102-167.
- Arslan – Lightfoot M. Arslan – C. Lightfoot, *Antik Sikkeler-Greek Coin Hoards in Turkey* (1999).
- Atasoy – Meriçboyu S. Atasoy – Y. Meriçboyu, “İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Büst Şeklindeki Kantar Ağırlıkları”, *Müze Sergi Koleksiyon Kataloğu Dizisi* (1983).
- BMCRE H. Mattingly ve diğ., *Coins of the Roman Empire in the British Museum* 6, 1932-1962.
- Buluç 1979 S. Buluç, Ankara Frig Nekropolünden Üç Tümülüs Buluntuları, Doçentlik Tezi (1979).
- Canav 1985 Ü. Canav, *Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Cam Eserler Koleksiyonu* (1985).
- Demirdelen 2000 H. Demirdelen, “Balgat Roma Mezarı”, *Kurtarma Kazıları Semineri* 10, 2000, 35-48.
- Erzen 1946 A. Erzen, *İlkçağda Ankara* (1946).
- Erzen 1953 A. Erzen, “Ay Tanrısı Men’in Adı ve Menşei Hakkında”, *Belleten* XVII, 1953, 1-14.
- Eskioğlu 1989 M. Eskioğlu, “Garipler Tümülüs ve Kayseri’deki Tümülüs Tipi Mezarlar”, *TürkAD* 28, 1989, 189.
- Harden 1987 D. B. Harden, *Glass of the Caesars* (1987).
- Jackson – Tal 2013 E. Ruth – J. Tal, “The Glass and Small Stone Finds from a Roman Tomb at ‘Ein el-Sha’ara”, *Atiqot* 73, 2013, 53-65.
- Jones 1937 A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces* (1937).
- Jones 1940 A. H. M. Jones, *The Greek City. From Alexander to Justinian* (1940).
- Kaya 1998 M. A. Kaya, “Anadolu’da Roma Egemenliği ve Pompeius’un Siyasal Düzenlemeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 13, 1998, 163-173.
- Kaya 2000a M. A. Kaya, “Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları* 112, 2000.
- Koch coll. A. B. Chadour, Rings, *Die Alice und Lois Koch Sammlung - The Alice and Louis Koch Collection* (1994).
- Kohler 1995 E. L. Kohler, “The lesser Phrygian Tumuli”, *The Gordion Excavations 1950-1973 Final Reports, Part II, The Inhumations* (1995).

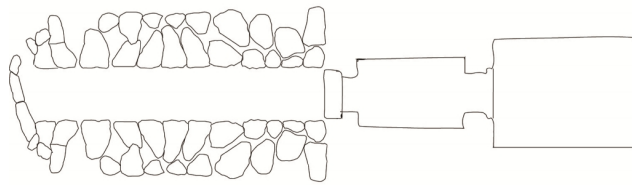
- Konuk – Arslan 2000 K. Konuk – M. Arslan, *Ancient Gems and of Asia Minor a Finger Rings from Asia Minor, The Yüksel Erimtan Collection – Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri, Yüksel Erimtan Koleksiyonu* (2000).
- Lequenne 1979 F. Lequenne, *Galatlar* (çev. S. Albek) (1979).
- Lightfoot – Arslan C. Lightfoot – M. Arslan, *Ancient Glass of Asia Minor a Private Collection-Anadolu Antik Camları Özel Bir Koleksiyon* (1992).
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the end of Third Century after Christ I-II* (1950).
- Makridi 1926 T. Makridi, “Ankara Höyüklerindeki Hafriyata Dair”, *Maarif Vekaleti Mecmuası* 6, 1926.
- Mermerci 1988 D. Mermerci, “Kızıleşik Tümülüs Kazısı”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yıllığı* (1988).
- Mermerci – Yağcı D. Mermerci – R. Yağcı “Yukarı Bağdere,Yalacık Tümülüsü 1989 Kurtarma Kazısı”, *MKKS* (1990) 163-176.
- Mitchell 1993 S. Mitchell, *Anatolia Land, Man and Gods in Asia Minor. Vol. I: The rise of the Church, Vol. II.* (1993).
- Münzen und Medaillen Auktion 70. *Kunswerke der Antike. Münzen und Medaillen* (1986).
- Özgüç – Akok 1947 T. Özgüç – M. Akok, “TTK Adına Anıtkabir Alanında Yapılan Tümülüs Kazıları”, *Belleten* C. XI/41, 1947, 584-593.
- RICH Mattingly et al., *The Roman Imperial Coinage. 10 vols.* (1923-1994).
- Sams 2007 G. K. Sams, “Gordion ve Frigler”, *Frigyanın Gizemli Uygarlığı* (2007) 49-58.
- SNG Cop. *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Thessaly-Ilyricum, vol. 11, 1982.*
- Summers 2007 F. G. Summers, “Kerkenes Dağ”, *Frigyanın Gizemli Uygarlığı* (2007) 115-126.
- Tuna 2007 N. Tuna, “ODTÜ Müzesi’nin Ankara Frig Nekropolü’nde Araştırma ve Kurtarma Kazıları”, *Frigya’nın Gizemli Uygarlığı* (2007) 99-114.
- Whitehouse 1997 D. Whitehouse, *Roman Glass in the Corning Museum of Glass*, (1997).
- Young 1956 R. S. Young, “The Campaign of 1955 Gordion, Preliminary Report”, *AJA* 60, 1956, 252.
- Young 1981 R. S. Young, *The Gordion Excavations, Final Report, Vol. I, Three Great Early Tumuli* (1981)

Çizim 1

Çizim 1. Mezarın AA Kesiti

Mezarın BB Kesiti

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

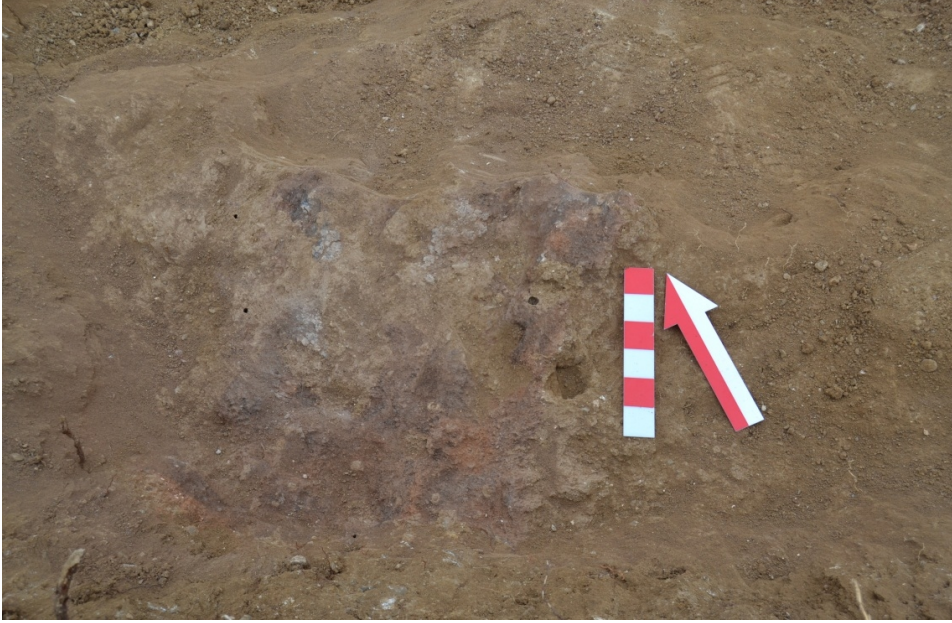
Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

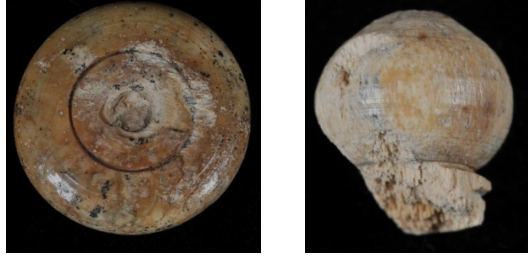
Resim 21

Resim 22

Resim 23a

Resim 23b-c

Resim 23d-e

Resim 24

Resim 25a-b

Resim 26a

Resim 26b

Resim 27a

Resim 27b

Resim 27c

Resim 27d